

4- Dinle de yıldızları şu hutbe-i şirinine Name-i nurîn-i hikmet, bak ne takrir eylemiş.

Sonra senin yazdığın: “Bak kitab-ı kâinatın safha-i rengînine, ilâ âhir...” olan rengîn ve zengin şiir hatırıma geldi. O şiir ile semanın yüzündeki yıldızlara baktım. “Keşke şair olsaydım, bunu tekmil etseydim.” dedim. Halbuki şiir ve nazma istidadım yokken yine başladım fakat nazım ve şiir yapamadım, nasıl hutur etti ise öyle yazdım. Benim vârisim olan sen, istersen nazma çevir, tanzim et. İşte birden hatıra gelen şu:

Bu parçada Üstad Hazretleri, semanın yıldızlarla süslenmiş yüzüne bakıyor ve yıldızları konuşturuyor. Yıldızlar, sessiz birer cisim gibi değil; Allah’ın kudretini, vahdetini, hikmetini, sanatını ve saltanatını ilan eden nuranî hatipler gibi gösteriliyor. Yani gökyüzü burada bir kürsü, yıldızlar birer hatip, kâinat ise Allah’ın varlığını ve birliğini anlatan büyük bir meşid hükmüne geçiyor.

“Bak kitab-ı kâinatın safha-i rengînine...”

Burada kâinat bir kitaba benzetiliyor. “Safha-i rengîn” ise o kitabın renkli, süslü ve sanatlı sayfası demektir. Yeryüzü, gökyüzü, yıldızlar, dağlar, denizler ve bütün varlıklar bu kitabın satırları gibidir. Üstad, semaya bakarken sadece yıldızları değil; Allah’ın kudret kalemiyle yazılmış hikmetli bir sayfayı okuyor.

“O şiir ile semanın yüzündeki yıldızlara baktım.”

Burada bakmak, sıradan bir göz bakışı değildir. Tefekkürle, imanla, hikmetle bakmaktır. Aynı semaya gafletle bakan biri sadece parlak cisimler görür; iman nazarıyla bakan ise her yıldızda bir ayet, bir bürhan, bir zikir, bir sanat mührü görür.

“Keşke şair olsaydım, bunu tekmil etseydim.”

Üstad Hazretleri, semadaki manzaranın büyüklüğünü ifade etmek için şiire ihtiyaç duyduğunu hissediyor. Çünkü bazı manalar düz ifadeye sığmaz; şiir dili ister. Fakat hemen ardından kendi şiir ve nazma istidadı olmadığını söylüyor. Bu da onun tevazuunu gösteriyor.

“Halbuki şiir ve nazma istidadım yokken yine başladım...”

Üstad burada “Ben şair değilim” diyor; fakat kalbe gelen mana o kadar kuvvetli ki, yazmaktan kendini alamıyor. Bu metin, teknik manada kusursuz bir şiir iddiasıyla değil;

tefekkürden doğan vecdî bir hitabe olarak yazılıyor. Yani burada asıl maksat edebî sanat göstermek değil, yıldızların hakikat dilini tercüme etmektir.

Bu manzume, yıldızları konuşuran yüksek bir tefekkür dersidir. Üstad burada semaya bakıyor; fakat astronomi nazarıyla değil, iman ve marifet nazarıyla bakıyor. Yıldızlar onun dilinde suskun cisimler değil; Allah'ın varlığına, birliğine, kudretine, hikmetine ve sanatına şahitlik eden nuranî hatiplerdir.

“Dinle de yıldızları şu hutbe-i şirinine”

Burada yıldızlar birer hatip gibi tasvir ediliyor. “Hutbe-i şirin” tatlı, latif ve ruhu okşayan bir hutbe demektir. Yıldızların hutbesi sesle değildir; hâl diliyledir. Parlamaları, intizamları, semadaki vaziyetleri ve gece karanlığı içindeki nuranî duruşlarıyla Allah'ı anlatırlar.

“Name-i nurîn-i hikmet, bak ne takrir eylemiş.”

Yıldızlı sema, hikmetle yazılmış nuranî bir mektup gibidir. “Name-i nurîn-i hikmet” ifadesi, gökyüzünün rastgele bir manzara değil, hikmetle tanzim edilmiş ışıklı bir sahife olduğunu gösterir. “Takrir eylemiş” yani ders vermiş, hakikati açıklamış demektir. Demek sema susmaz; hikmet dersi verir.

“Hep beraber nutka gelmiş, hak lisanıyla derler”

Yıldızlar topluca konuşuyor gibi gösteriliyor. Fakat onların dili kelime dili değil, hak lisanıdır. Yani varlıklarıyla, nizamlarıyla, güzellikleriyle ve itaatkâr hareketleriyle hakikati ilan ederler. Her yıldız hâl diliyle “Beni yapan, yerime koyan, nur veren ve idare eden bir Rab vardır” der.

“Bir Kadîr-i Zülcelal'in haşmet-i sultanına”

Burada yıldızların gösterdiği ilk hakikat Allah'ın celalli kudretidir. “Kadîr-i Zülcelal”, sonsuz kudret sahibi ve celal azametiyle hükmeden Allah demektir. Semadaki yıldız ordusu, Allah'ın haşmetli saltanatını gösterir. Nasıl muntazam bir ordu padişahın kudretini gösterirse, semadaki yıldızların intizamı da Allah'ın rububiyet saltanatını ilan eder.

“Birer bürhan-ı nur-efşanız biz, vücud-u Sâni’a”

Yıldızlar burada “Biz nur saçan delilleriz” diyorlar. “Sâni” sanatkâr yaratıcı demektir. Her yıldız, Allah’ın varlığına parlak bir delildir. Çünkü ışığı, büyüklüğü, yeri, hareketi ve semadaki düzeni kendi kendine açıklanamaz. Her biri, sanatkârını gösteren nuranî bir bürhandır.

“Hem vahdete hem kudrete şahitleriz biz.”

Yıldızlar iki büyük hakikate şahittir: Allah’ın birliğine ve kudretine. Birliğine şahittirler; çünkü bütün semada aynı nizam, aynı ölçü, aynı kanun ve aynı hikmet görünür. Kudretine şahittirler; çünkü akılları hayrette bırakan büyüklükteki cisimler, son derece kolay ve muntazam şekilde sevk edilir.

“Şu zeminin yüzünü yıldızlayan nâzenin mu’cizati”

Burada yeryüzündeki sanatlı varlıklar, “nâzenin mucizeler” olarak anlatılır. Çiçekler, ağaçlar, canlılar, renkler, bahar manzaraları yeryüzünü yıldızlayan ilahî sanat eserleridir. Yıldızlar semadan bu sanatları seyrediyor gibi gösterilir. Yani gökyüzü ile yeryüzü birbirinden kopuk değil; aynı sanatkârın iki ayrı sahifesidir.

“Çün melek seyranına”

Yeryüzündeki bu sanatlı varlıklar, sadece insanların değil, meleklerin de seyrine layık mucizelerdir. Bu ifade, dünyadaki basit görünen varlıkların aslında ne kadar kıymetli olduğunu gösterir. Bir çiçek, bir yaprak, bir böcek, bir kuş; meleklerin bile ibretle seyredeceği kadar sanatlıdır.

“Şu semanın arza bakan, cennete dikkat eden binler müdakkik gözleriz biz.”

Yıldızlar burada semanın gözleri gibi tasvir ediliyor. “Müdakkik gözler”, dikkatle inceleyen, derin bakan gözler demektir. Semanın yıldızları arza bakar; yani yeryüzündeki ilahî sanatı seyrettirir. “Cennete dikkat eden” ifadesi ise yıldızların insana daha ulvî âlemleri, ahireti ve

ebedî saadeti hatırlattığını gösterir.

Hâşiye: Yani cennet çiçeklerinin fidanlık ve mezraacığı olan zeminin yüzünde hadsiz mu'cizat-ı kudret teşhir edildiğinden, semavat âlemindeki melaikeler o mu'cizati ve o hârikaları temaşa ettikleri gibi; ecram-ı semaviyenin gözleri hükmünde olan yıldızlar dahi güya melaikeler gibi zemin yüzündeki nâzenin masnuatı gördükçe cennet âlemine bakıyorlar ve o muvakkat hârikaları bâki bir surette cennette dahi temaşa ediyorlar gibi bir zemine, bir cennete bakıyorlar. Yani o iki âleme nezaretleri var, demektir.

Üstad Hazretleri bu hâşiyede yıldızları, semanın yeryüzüne ve cennete bakan gözleri gibi anlatıyor. Yeryüzü, cennet çiçeklerinin küçük bir fidanlığı ve tarlası gibidir. Burada gördüğümüz çiçekler, meyveler, baharlar ve güzel sanatlar, cennetteki bâki güzelliklerin geçici numuneleridir.

Yıldızların Bakışı

Semadaki melekler yeryüzündeki bu kudret mucizelerini temaşa ettikleri gibi, yıldızlar da sanki semanın gözleri olarak bu güzelliklere bakıyorlar. Yani yıldızlar sadece gökte parlayan cisimler değil; Allah'ın yeryüzündeki sanatına şahit olan nuranî ayetler gibi düşünülüyor.

Dünya ve Cennet Bağı

Dünyadaki güzellikler geçicidir; çiçek solar, bahar biter, meyve tükenir. Fakat bu geçici güzellikler, cennette bâki ve mükemmel surette bulunacaktır. Bu yüzden yıldızlar sanki bir taraftan dünyadaki sanatları, diğer taraftan onların cennetteki ebedî hâllerini seyrediyor gibidir.

“Tûba-i ilkatten semavat şikkına”

Kâinat burada büyük bir ağaca benzetiliyor. “Tûba-i ilkatt”, yaratılış ağacı demektir. Bu ağacın kökü, gövdesi, dalları ve meyveleri vardır. Semavat ise bu yaratılış ağacının yukarıya doğru uzanan ulvî kısmı gibidir.

“Hep Kehkeşan ağsanına”

“Kehkeşan”, Samanyolu demektir. “Ağsan” dallar manasına gelir. Samanyolu, yaratılış ağacının semaya uzanan büyük dalları gibi düşünülüyor. Bu ifade, semadaki yıldız kümelerini kuru fizikî kütleler olarak değil, ilahî sanatın dallarına asılmış nuranî meyveler olarak gösterir.

“Bir Cemil-i Zülcelal’in dest-i hikmetiyle takılmış pek güzel meyveleriz biz.”

Yıldızlar, yaratılış ağacına Allah’ın hikmet eliyle takılmış güzel meyvelerdir. “Cemil-i Zülcelal” hem sonsuz güzellik sahibi hem de celal ve azamet sahibi olan Allah demektir. Yıldızlarda hem cemel vardır, çünkü güzeldirler; hem celal vardır, çünkü büyüklükleri ve haşmetleri insanı hayrette bırakır.

“Şu semavat ehline birer mescid-i seyyar”

Yıldızlar ve semavî âlemler, sema ehline seyyar mescidler gibi tasvir ediliyor. Bu ifade, kâinatın baştan başa ibadet ve tesbih yeri olduğunu gösterir. Her varlık kendi diliyle Allah’ı tesbih eder. Yıldızlar da semanın büyük mescidlerinde dönen nuranî makamlar gibidir.

“Birer hane-i devvar, birer ulvî âşiyane”

“Hane-i devvar”, dönen ev demektir. “Ulvî âşiyane” ise yüksek yuva manasına gelir. Yıldızlar, gezegenler ve semavî cisimler başıboş taş parçaları değil; vazifeli, hareketli ve hikmetli menziller gibi gösterilir. Bu ifade, semadaki hareketin de hikmetli bir düzen içinde olduğunu anlatır.

“Birer misbah-ı nevvar, birer gemi-i cebbar, birer tayyareleriz biz.”

Yıldızlar birer parlak kandildir; gecenin karanlığını süsler ve nurlandırır. Aynı zamanda uzay denizinde seyreden muazzam gemiler gibidirler. “Tayyare” benzetmesi ise onların boşlukta süratli, muntazam ve vazifeli hareketlerine işaret eder. Yani yıldız hem kandildir, hem gemidir, hem seyyar bir kudret mucizesidir.

“Bir Kadîr-i Zülkemaal’in, bir Hakîm-i Zülcelal’in”

Burada Allah'ın kudret ve hikmet isimleri beraber zikrediliyor. Yıldızların büyüklüğü Kadîr ismini, nizamlı ve gayeli yaratılışı Hakîm ismini gösterir. Kudret olmasa bu azametli cisimler var olamaz; hikmet olmasa bu derece ölçülü ve düzenli bulunamaz.

“Birer mu’cize-i kudret, birer hârika-i sanat-ı hâlıkane”

Her yıldız Allah'ın kudret mucizesidir. Çünkü insan akli bu muazzam büyüklüğü, bu nizamlı hareketi ve bu nuranî vaziyeti tesadüfe veremez. Aynı zamanda her biri yaratıcı sanatın harikasıdır. Bir kandilin ustasız olamayacağını bilen akıl, semadaki milyarlarca kandili elbette ustasız kabul edemez.

“Birer nadire-i hikmet, birer dâhiye-i hilkat”

Yıldızlar sadece büyük ve parlak değildir; aynı zamanda hikmetlidir. “Nadire-i hikmet” az bulunur, kıymetli hikmet eseri demektir. “Dâhiye-i hilkat” yaratılışın hayret verici, üstün eseri manasına gelir. Yani yıldızlarda hem sanat, hem nizam, hem vazife, hem hikmet vardır.

“Birer nur âlemiyiz biz.”

Her yıldız, uzaktan küçük bir ışık gibi görünse de hakikatte başlı başına bir nur âlemi gibidir. Üstad burada yalnız fizikî ışığa değil, manevî nura da dikkat çeker. Çünkü yıldızlar, Allah'ın varlığına ve birliğine delil oldukları için iman nazarında nuranî ayetlerdir.

“Böyle yüz bin dil ile yüz bin bürhan gösteririz”

Yıldızların her hâli ayrı bir dildir. Işıkları bir dil, intizamları bir dil, büyüklükleri bir dil, hareketleri bir dil, semadaki yerleri bir dil hükmündedir. Bu yüzden bir yıldız tek bir delil değil; birçok cihetten Allah'a işaret eden yüz bin bürhan gibidir.

“İşittiririz insan olan insana.”

Burada “insan olan insan” ifadesi çok mühimdir. Çünkü herkes yıldızlara bakar; fakat herkes

onların hutbesini işitmez. Göz bakar ama kalp uyanık değilse mana duyulmaz. İnsan olan insan, yani aklını, kalbini ve vicdanını işleten kişi, yıldızların bu hakikatli sesini işitir.

“Kör olası dinsiz gözü, görmez oldu yüzümüzü”

Bu cümlede inkâr nazarına sert bir tokat vardır. Yıldızlar bu kadar açık deliller olduğu hâlde, dinsiz göz onların manasını görmez. Sadece maddeyi görür, manayı kaçıır. Işığı görür ama o ışığın gösterdiği Sâni’i göremez. Bu, göz körlüğü değil; basiret körlüğüdür.

“Hem işitmez sözümüzü, hak söyleyen âyetleriz biz.”

Yıldızlar kendilerini “hak söyleyen âyetler” olarak tanıtıyor. Kur’ân’daki âyetler Allah’ın kelimelerinden gelen lafzî âyetlerdir; kâinattaki varlıklar ise Allah’ın kudretinden gelen tekvînî âyetlerdir. Yıldızlar da bu tekvînî âyetlerdendir. Onların sözü haktır; çünkü varlıkları Allah’ı gösterir.

“Sikkemiz bir, turramız bir”

“Sikke” mühür, “turra” ise sultan alameti demektir. Bütün yıldızların üzerinde aynı sanat mührü vardır. Aynı nizam, aynı hikmet, aynı kudret ve aynı rububiyet görünür. Bu birlik, sanatkârın birliğine delildir. Eserlerdeki mühür bir ise, ustaları da birdir.

“Rabb’imize müsebbihiz, zikrederiz abîdane.”

Yıldızlar kendi hâl dilleriyle Allah’ı tesbih ederler. Tesbihleri bizim dilimizdeki kelimelerle değil; vazifelerini eksiksiz yapmakla, Allah’ın isimlerini göstermekle, emir dairesinde hareket etmektir. “Abîdane” ifadesi, onların ibadetkârane bir itaat içinde olduklarını anlatır.

“Kehkeşan’ın halka-i kübrasına mensup birer meczuplarız biz.”

Samanyolu burada büyük bir zikir halkası gibi tasvir ediliyor. Yıldızlar da bu büyük halkaya mensup meczuplar gibidir. “Meczup” kelimesi burada Allah’ın celal ve cemal tecellileri

karşısında cezbe içinde dönen, vazifesini aşk ve itaat hâlinde yapan varlık manasını taşır.

Yıldızlar, Allah'ın varlığını ve birliğini ilan eden nuranî şahitlerdir. Semadaki her yıldız bir kandil, bir gemi, bir mescid, bir ayet, bir mühür ve bir bürhan gibi gösterilir. Gaflet nazarı onları sadece parlak cisimler zanneder; iman nazarı ise onların hutbesini işitir ve her birinde Kadîr, Hakîm, Cemîl ve Zülcelal olan Rabbimizin sanatını okur.